

ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA

Prierezové témy priaznivo ovplyvňujú proces utvárania a rozvíjania funkčných kompetencií žiakov. Sú povinnou súčasťou školského vzdelávania.

Environmentálna výchova (ENV) umožňuje žiakom získať vedomosti, zručnosti, postoje a návyky k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia dôležitého pre trvalo udržateľný život na Zemi. Vedie žiakov ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov človeka, organizmov a životného prostredia, kde sú prepojené ekologické, ekonomické a sociálne aspekty.

Environmentálna výchova je v iŠVP formulovaná prostredníctvom špecifických cieľov, ktoré má žiak postupne naplniť *do konca stupňa vzdelávania*. Cieľom uplatňovania tejto prierezovej témy je prispieť k tomu, aby žiak:

na 1. stupni základnej školy:

- osvojil si základné pravidlá a zručnosti pre správanie sa v prírode vzhľadom na organizmy a ich životné prostredie;
- rozpoznať hlavné zmeny vo svojom okolí na základe pozorovania prírody;
- rozpoznať hlavné charakteristiky rôznych druhov životného prostredia;
- poznať a vyberať konkrétne možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu svojho životného prostredia;
- podieľať sa aktívne na zveľaďovaní životného prostredia školy a jej okolia;
- správal sa šetrne k prírodným zdrojom, uskromnil sa v spotrebe, ktorá zaťažuje životné prostredie;

na 2. stupni základnej školy:

- rešpektoval základné pravidlá pre správanie sa v prírode vzhľadom na organizmy a ich životné prostredie;
- rozpoznať a vyhodnotiť zmeny v prírode a svojom okolí;
- poznať možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia, podieľať sa na aktivitách (školy) smerujúcich k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia širšieho okolia (školy, obce...);
- získal informácie o zásahoch človeka do životného prostredia a vyhodnotil ich dôsledky v lokálnych a globálnych súvislostiach;
- rozlišoval technológie a výrobky šetrné k životnému prostrediu;
- šetrne sa správal k prírodným zdrojom;
- aktívne sa podieľať na eliminácii znečistenia životného prostredia;

na gymnáziu:

- dokázal vnímať negatívne zásahy človeka v svojom širšom životnom prostredí;
- navrhol možnosti, riešenia smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia na lokálnej/regiónálnej úrovni a aktívne sa na nich podieľať;
- skúmal vplyv faktorov prostredia na organizmy v širších súvislostiach;

- diskutoval o globálnych ekologických problémoch, kriticky hodnotil ich vplyv a riešenia;
- porozumel princípom trvalo udržateľného rozvoja;
- porovnával technológie a materiály šetrné k životnému prostrediu s takými, ktoré poškodzujú životné prostredie, argumentoval potrebu uprednostnenia „zelených“ technológií a materiálov;
- poznal spoločenské nástroje starostlivosti o životné prostredie;
- šetrne sa správal k prírodným zdrojom, vedel prispôbiť svoje návyky v prospech zachovania životných podmienok.

Prierezová téma Environmentálna výchova **sa môže realizovať**:

- ako súčasť učebného obsahu vyučovacích predmetov,
- prostredníctvom samostatných projektov, seminárov, vyučovacích blokov, kurzov a pod.,
- môže tvoriť samostatný vyučovací predmet z rámca voliteľných (disponibilných) hodín.

Tieto formy môžu byť ľubovoľne kombinované.

1. ENV ako súčasť učebného obsahu vyučovacích predmetov

Problematika environmentálnej výchovy sa prelína rôznymi oblasťami života, v dôsledku čoho môže byť začlenená do rôznych vyučovacích predmetov. Najčastejšie sú to geografia, biológia, fyzika, chémia, prírodoveda, vlastiveda, občianska náuka, etika a svet práce.

V tomto prípade sa v ŠkVP vo všeobecnej časti uvádzajú len ciele prierezovej témy, prípadne vyučovacie predmety, v ktorých sú napĺňané.

Ak sú ciele ENV napĺňané v rámci vyučovania konkrétnych predmetov, nie je potrebné ich osobitne zaznamenávať v triednej knihe.

2. ENV formou projektov, seminárov, vyučovacích blokov, kurzov, ...

V ŠkVP sa rozpracuje konkrétny projekt/kurz/blok,... (Čo? Kto? Kedy? Ako? ... podľa potrieb a charakteru projektu/kurzu/bloku).

Napríklad projekt:

- Názov projektu: VODA V NAŠOM ŽIVOTE
- Téma/stručný obsah: Voda a životné prostredie
- Ciele: konkretizovať ciele zo ŠVP
- Cieľová skupina: 5. a 6. ročníky
- Časový plán/rozpis činností: september: ..., október: ...
- Materiálne zabezpečenie: ...
- Čiastkové výstupy: priebežné správy, skupinové reflexie, dokumentácia

- Prezentácia a vyhodnotenie: ...
- Koordinátor: ...

Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR predkladá každoročne výzvu na podávanie žiadostí o financovanie rozvojových projektov environmentálnej výchovy a vzdelávania s názvom ENVIROPROJEKT s maximálnou výškou finančného príspevku 2 000 €. Výzvu každoročne zverejňuje na svojom webovom sídle v sekcii Regionálne školstvo/Rozvojové projekty v regionálnom školstve:

<https://www.minedu.sk/rozvojove-projekty-v-regionalnom-skolstve/>

3. ENV ako samostatný vyučovací predmet

V tomto prípade je hodinová dotácia použitá z voliteľných (disponibilných) hodín.

V ŠkVP sa predmet uvádza v učebnom pláne a sú preň vypracované učebné osnovy.

Formu a rozsah učebných osnov ŠkVP platná legislatíva nestanovuje, je v kompetencii školy zvoliť primeraný rozsah a formu vzhľadom na svoju profiláciu a vzdelávací zámer. Učebné osnovy by mali obsahovať minimálne:

- charakteristiku novovytvoreného vyučovacieho predmetu,
- vzdelávacie ciele,
- vymedzenie výkonu (výkonový štandard),
- vymedzenie učebného obsahu (obsahový štandard).

Odporúčame, aby vedenie školy vytváralo podmienky pre prácu **koordinátorov ENV**, ktorých úlohou je:

- koordinovať a manažovať ENV v škole – vypracúvať stratégiu a prípravu podmienok pre jej realizáciu,
- spolupracovať s vedením školy, učiteľmi, zamestnancami, rodičmi, mimovládnyimi organizáciami, orgánmi štátnej správy, osvetovými zariadeniami,
- koordinovať realizáciu školských ENV aktivít,
- koordinovať propagáciu,
- navrhovať opatrenia na zlepšenie,
- poskytovať odborné konzultácie a metodickú podporu.

(z LEGISLATÍVY: Zákon 317/2009 Z.z. 5. časť Profesionálny rozvoj; § 32 Kariérová pozícia;

(2) Kariérové pozície sú:

a) pedagogický zamestnanec špecialista alebo odborný zamestnanec špecialista,

(3) Štruktúru kariérových pozícií v škole alebo v školskom zariadení určí riaditeľ vo vnútornom predpise po prerokovaní v pedagogickej rade a po prerokovaní so zriaďovateľom.)

Ak má byť implementácia ENV zmysluplná a vychádza sa zo skutočných potrieb učiteľov a žiakov, je vhodné, aby sa všetci pedagógovia stretli a spoločne si ujasnili, ktoré ciele, v ktorom ročníku a akým spôsobom budú naplňovať.

K zamedzeniu formálneho prístupu pri uplatňovaní ENV je dôležitá **aktívna účasť žiakov** a snaha o kreatívne riešenie konkrétnych problémových úloh vo vzájomnej spolupráci. Dôležité sú tiež praktické aktivity v teréne a v školských areáloch (budovanie ekopedagogických plôch, využívanie budovy školy a školského areálu ako výučbového modelu pre nachádzanie možností na znižovanie ekologickej stopy školy). Je tiež vhodné, aby boli aktivity ukončené spoločnou reflexiou (otázkami, ktoré smerujú k vyhodnoteniu uskutočnenej aktivity z pohľadu žiakov: ako aktivitu vnímali, čo si uvedomili, čo im priniesla, či sa dozvedeli niečo nové pre svoj život). Z pohľadu učiteľov ide tiež o reflexiu smerom k naplňaniu vytýčeného cieľa.

Účinnosť pôsobenia environmentálnej výchovy sa môže zvýšiť:

- realizáciou relevantných mimoškolských **aktivít**, ako sú napríklad ekovýlety, exkurzie, brigády, súťaže, besedy, premietanie ekofilmov, zber papiera, triedenie odpadu, zakladanie záhrady, Deň Zeme, Svetový deň vody, Svetový deň životného prostredia, monitoring, pozorovanie, skúmanie prírody a prostredia a podobne;
- zapájaním sa do programov, projektov a súťaží s environmentálnym zameraním (Recyklohry, EnvirOtázniky, Zelený svet, Zelená škola, Modré z neba, Živá voda, Mladí reportéri pre životné prostredie, Skoč do života, Na skládky nie sme krátky! Deň Zeme, Deň mokradí, Náučný chodník základných škôl, Korešpondenčná škola ekológie, Škola podporujúca zdravie).

Na inšpiráciu pri začleňovaní environmentálnej výchovy do obsahu rôznych vyučovacích predmetov môžu učitelia využiť **informácie a podporné materiály**, napríklad:

- Fryková, E.: Environmentálna výchova v edukačnom procese, Bratislava, 2012
https://mpc-edu.sk/sites/default/files/ucebne_zdroje/RNDr.%20Erika%20Frykov%C3%A1/e_frykov_environmentalna_vychova_v_educa_nom_procese%5B1%5D%20Copy.pdf
- Nevřelová, M.: Environmentálna výučba vo výchovno-vzdelávacom procese, Bratislava, 2008
- Iuventa, Praktik, Metodický portál, Publikácie
<https://www.iuventa.sk/sk/sub/projektpraktik/Methodicky-portal/Publikacie.alej>
- Globálne vzdelávanie, Virtuálna škola
<http://www.globalnevzdelavanie.sk/aktivity>
- ŠPÚ, Zavádzanie iŠVP v MŠ, ZŠ a GYM, Základná škola, Prierezové témy
<http://www.statpedu.sk/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/zakladna-sola/prierezove-temy/>

- Slovenská agentúra životného prostredia, Životné prostredie, Environmentálna výchova a vzdelávanie, Školské programy/Školské súťaže/Vzdelávanie učiteľov (*pracovné listy zdarma; programy: Enviróza, Ekologická stopa, Na túru s naturou, Beagle; súťaže: Zelený svet, Hodina ekostopu, Oči na stopkách, Hypericum, ProEnviro, Envirotázniky*)

<http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie.html>

- Špirála, Vzdelávanie, Publikácie a literatúra

<http://www.spirala.sk/vzdelavanie/publikacie-a-literatura/>

- Lipka, Školské zařízení pro environmentální vzdelávání

<http://www.lipka.cz/>

- Líska, Regionálne združenie osobností a organizácií zameraných na ekologickú/environmentálnu výchovu

<http://www.liska-evvo.cz/doc/metodicke-listy-1>

- Pavučina, sieť českých stredísk environmentálnej výchovy

<http://www.pavucina-sev.cz>

Metodicko-pedagogické centrum na svojej webovej stránke zverejnilo Zoznam akreditovaných vzdelávacích programov, ktoré budú realizované v školskom roku 2017/2018. Pre oblasť environmentálnej výchovy sú to programy:

- **Možnosti rozvoja environmentálnej gramotnosti žiakov v základných a stredných školách**
- **Environmentálna výchova ako prierezová téma v MŠ**

<https://mpc-edu.sk/content/zoznam-akreditovanych-vzdelavacich-programov-ktore-budu-realizovane-v-skolskom-roku-20172018>

Učители môžu **spolupracovať s environmentálnymi centrami, strediskami a neziskovými organizáciami pôsobiacimi v tejto oblasti** na podporu skvalitnenia a vytvárania vhodných podmienok praktickej environmentálnej výchovy v škole i mimo školy v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania, napríklad:

- **Slovenská agentúra životného prostredia** – zabezpečuje odbornú činnosť v oblasti neformálnej environmentálnej výchovy a vzdelávania na celoslovenskej a regionálnej úrovni prostredníctvom Odboru environmentálnej výchovy a vzdelávania (OEVV) a Strediska environmentálnej výchovy Dropie (SEV). Cieľovou skupinou sú školy, koordinátori a odborní pracovníci environmentálnej výchovy, zamestnanci štátnej správy starostlivosti o životné prostredie a široká verejnosť.

<http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie.html>

<https://www.enviroportal.sk/environmentalna-vychova>

<http://dropie.sazp.sk/>

- **Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva** – špecializované múzeum s celoštátnou pôsobnosťou pre oblasť ochrany prírody a krajiny v zriaďovateľskej pôsobnosti MŽP SR. Poskytuje aj environmentálne programy pre školy a realizuje kontinuálne vzdelávanie pre učiteľov.
<http://www.smopaj.sk/sk/environmentalne-programy>
- **Slovenské banské múzeum** v Banskej Štiavnici realizuje projekt Škola v múzeu. Jednotlivé aktivity projektu formou tvorivých dielní, kurzov, prezentácií, vychádzok v teréne rozvíjajú vedomosti v oblasti regionálnej a environmentálnej výchovy. Podporujú estetické cítenie, manuálnu zručnosť, tvorivosť, inšpirujú k efektívnemu využívaniu prírodného i odpadového materiálu. Projekt podporuje zmenu vnímania tradičného múzea a otvára priestor novej interaktívnej spolupráce verejnosti a múzea.
<http://www.muzeumbs.sk/skola-v-muzeu/>
- **Štátna ochrana prírody** – zabezpečuje najmä odbornú činnosť na úseku ochrany prírody a krajiny, vrátane správy jaskýň a na úseku ochrany druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi.
<http://www.sopsr.sk/web/?cl=9>
- **Škola ochrany prírody** – odbor Správy Národného parku Malá Fatra zameraný na výchovu k ochrane prírody, vzdelávanie a propagáciu v oblasti environmentálnej výchovy formou školení a najrôznejších tréningových aktivít.
<http://www.npmalafatra.sk/varin/>
- **Národná zoologická záhrada Bojnice** – realizuje vzdelávania, ktoré sú žiakom, študentom a pedagógom známe pod názvom „Zooškola“. Priestory sú vybavené modernou didaktickou technikou s dostatočnou kapacitou na interaktívne výučbové programy, ako aj na organizovanie vzdelávacích podujatí pre veľké skupiny záujemcov, či na činnosť Zookrúžkov.
<http://zoobojnice.sk/zooskola/>
- **Špirála** – sieť slovenských envirovýchovných organizácií. Združuje odborné neziskové organizácie, ktorých hlavnou činnosťou je environmentálna výchova, vzdelávanie a osвета, ponuka environmentálnych výučbových programov pre školy, vzdelávanie pedagógov, organizovanie seminárov, kurzov, exkurzií, sústredení a táborov pre deti aj dospelých. Členmi Špirály sú Centrum environmentálnych aktivít Trenčín, CEEV Živica, Sosna Družstevná pri Hornáde, Inštitút aplikovanej ekológie Daphne, Strom života, Združenie Slatinka, Eviana n. o., Envirosvet Bratislava, o. z. Tilia, ArTUR, Klub Kon-TiKi a ChranimePrirodu.sk.
- **Daphne** – Inštitút aplikovanej ekológie je mimovládna nezisková organizácia zameraná na ochranu prírody, expertná organizácia v oblasti ochrany a obnovy nelesných

ekosystémov, manažmentového plánovania v oblasti ochrany prírody, environmentálnej výchovy, zvyšovania povedomia verejnosti a ovplyvňovania environmentálnej politiky.

<http://www.daphne.sk/>

- **Živica** – mimovládna nezisková organizácia, ktorá inšpiruje k zmene. Venuje sa vzdelávaniu, ekoporadenstvu a ponúka priestor na hľadanie seba samého (environmentálny program Zelená škola www.zelenaskola.sk).
- <http://www.zivica.sk/>
- **Sosna** – ekologické vzdelávacie centrum SOSNA sídli 12 kilometrov od Košíc v Družstevnej pri Hornáde, slúži ako funkčná ukážka ekologickej, zdravej, estetickej, nízkoenergetickej a nízkorozpočtovej budovy s prírodnou záhradou.
- <http://www.sosna.sk/>
- **Centrum environmentálnych aktivít** – mimovládna, nezisková organizácia združujúca ľudí so záujmom o životné prostredie a o zvyšovanie kvality života v Trenčíne a v regióne Bielych Karpát
- www.cea.sk
- **Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny** – dobrovoľné neziskové združenie občanov, skupín a organizácií vytvorené v záujme ochrany prírody, krajiny a starostlivosti o životné prostredie.
- http://szopk.sk/?page_id=28
- **Združenie ochranárov severovýchodného Slovenska – PČOLA** – združenie ochranárov v Starej Ľubovni podporuje víziu sveta, v ktorom energetické služby potrebné pre vývoj ľudskej spoločnosti sú zabezpečované udržateľnou cestou na báze obnoviteľných zdrojov energie.
- <http://www.zdruzeniepcola.org/>
- **Ekovýlety** – organizovanie a realizácia vzdelávacích výletov a prednášok pre školy a verejnosť zameraných na lásku k prírode, ekoturizmus.
- <http://www.ekovylety.sk/>
- **Strom života** – environmentálna, mimovládna, dobrovoľná a nezisková organizácia nezávislá na politických subjektoch, registrovaná ako občianske združenie. Ponúka programy environmentálnej výchovy, ktoré sú založené na systémových (holistických) základoch. Zameriavajú sa na tému čistoty ovzdušia, vodného a odpadového hospodárenia, biodiverzitu, na problematiku globálneho otepľovania, spotreby energie, ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva vrátane záchrany technických pamiatok.
- <http://stromzivota.sk/>

Námety a inšpirácie na realizáciu environmentálnej výchovy sa nachádzajú aj na webových stránkach:

<https://www.datakabinet.sk/sk/Prierezova-tema/Environmentalna-vychova.html> (tabuľky, videá, prípravy)

<http://www.enviromagazin.sk/index.html> (odborno-náučný časopis o životnom prostredí)

<http://www.ekotopfilm.sk/> (filmy o životnom prostredí)

<http://ciernalabut.sk/4349/aplikacia-na-rozpoznavanie-rastlin-vytiahla-deti-do-prirody-pomohla-im-objavit-vzacne-aj-invazivne-druhy> (aplikácia na identifikáciu rastlín)

<https://play.google.com/store/apps/details?id=org.plantnet&hl=sk>

<http://www.watching.sk/sk/school/> (vychádzky, výlety, pozorovania)

<http://www.zivica.sk/moderneoodpadoch/> (interaktívny sprievodca nakladaním s odpadom)

<http://www.zivaucebnica.org/site/page?view=kontakt> (Živá učebnica)

<http://ciernalabut.sk/category/enviro/> (portál – nové pohľady, neznáme témy, neobvyklé názory)

www.ssj.sk (Správa slovenských jaskýň)

<https://www.naturparke.at/vnoe/veroeffentlichungen/videos/> (prírodný park v škole, videá, publikácie v NJ)

<http://www.siea.sk/inovacie/> (inovácie, kreativita,)

www.nlcsk.sk (Národné lesnícke centrum)

www.sopsr.sk (Štátna ochrana prírody SR)

Učitelia už zrealizovali množstvo zaujímavých **aktivít a projektov**, ktoré nazvali napríklad:

- Urobme naše okolie zelenším – sadíme (vysadíme záhradky, predzáhradky doma, v škole, v okolí)
- Vysádzajme balkóny (liečivé rastliny, bylinky, drobné ovocie, zeleninu)
- Nekosme (dovoľme lúkam zakvitnúť)
- Pestujme bez jedov (bez pesticídov)
- Adoptujme si strom
- Vysádzajme ploty (nestavajme ich)
- Vytvorme príbytky pre živočíchy (hmyzie hotely, búdky pre vtáky, príbytky pre ježkov)
- Pripravujme napájadlá
- Budujme náučné chodníky
- Čistíme studničky, potoky
- Pozorujme prírodu
- Neseparuj sa. Separuj s nami
- Nulový odpad v škole. Dá sa to?
- Predchádzame vzniku odpadov
- Bezpečné (cyklo)cesty do našej školy
- Ako sme zaškatuľkovali jedlo
- BIO v našej škole

Štátny pedagogický ústav na svojom webovom sídle vytvoril priestor pre metodickú podporu inovovaných Štátnych vzdelávacích programov, kde učitelia nájdu pomoc, inšpiráciu a rôzne nápady a podnety určené na vyučovanie a tiež napĺňanie výchovnovzdelávacích cieľov prierezových tém.

V Bratislave 31. 8. 2017